

XIX

(Три роки пізніше).

Вуйко Наталки, професор Іванович, вернув саме перед двома годинами з Ч., де пробував цілий місяць у своєї сестріниці і її мужа, лікаря Марко, і оповідає своїй жінці, що в них бачив.

— І чого ти так кричиш, Мілечку, розповідаючи мені те все, мовби я була глуха? — перебила вона йому оповідання. — За той місяць, що не був ти дома, ти просто забув, що в мене нерви ослаблені до крайності. Будь ласкав, говори тихше або не повторюй мені одного і того самого по кілька разів!

Він видивився на неї заклопотаний. Досі вона ніколи не жалілася на нерви, ба навіть казала, що нервових слабостей зовсім нема, що це лише вигадки лінивих женщин.

— Чи я говорив так голосно, Павлинко?

— Авжеж! Просто кричиш, що вони «живуть собі прегарно»! Мені досить чути це раз!

— Так, гм, так! Але ж бо вони справді живуть гарно!

— Ну, і що з того?

— Та нічого; мене це тішить. Я ніколи не надіявся, щоб її доля мала в собі стільки щастя і краси; що який-небудь мужчина буде її так любити і шанувати, як її любить і боготворить Марко.

— Ага, ти хочеш сказати, що вона була все така примхувата і зарозуміла? Ну, це й не таке велике диво, що вона йому подобалася. Жінки знають різні способи, як придбати собі мужа; хто її там знає, як вона собі поступила? Вони побралися зараз по його повороті з Індії і не були заручені з собою хоч би й три неділі. Чи це годилося так?

Він змішався сильно.

— Павлинко, даруй, але мені здається, що в тім нема нічого нечемного.

— Так? Вона повинна була приїхати до нас, заким він ще вернув додому, і заручини, і вінчання повинні були відбутися під моїми очима!

— Коли ж бо він не хотів, щоби розлучалися знову, і тому побралися так скоро. А що в них не було весілля такого, як ти собі думаєш, то річ інша. Обоє не хотіли того. Але, проте, люди поважають їх. А відтак коли б ти бачила, Павлинко, як у них по-панському, як він прибрав, напр., її кімнату, яка в неї бібліотека, як вони...

— Живуть прегарно!.. Ха-ха-ха! — перебила вона йому глумливо, а відтак додала: — Не знати, чи була би така щаслива з тим своїм першим любовником. Мені здається, що ні, бо він не такий, щоби дав собі по голові танцювати, її ніби любив, а у другої грошики взяв. Впрочім, я його і знати не хочу. Ти знаєш, Мілечку, що він на мене казав? Я дізналася об тім аж недавно. Він казав, що в мене такий язик, що коли б я вмерла, то його треба би зосібна убити! Чи ти чув щось подібне? Ну, вже як я його ненавиджу і як погорджую ним, то йому більше не треба. Чи ти не чув, як він живе? Вони не сходяться з ним?

— Не знаю, Павлинко. Знаю лише тільки, що він має вже синка, котрий зветься Kazimierz. Марко не любить навіть, щоби Орядина при нім згадувати, а з його жінкою не сходиться Наталка ніколи.

— Ну, та це певно, що вона не піде до своєї суперниці, хоч би то була сама княгиня. Впрочім, де ж їй тепер приставати зі звичайними жінками? Прецінь вона займається пером! Ні, Мілечку, всього я сподівалася по ній, знаючи її примхувату вдачу, але цього не сподівалася, що, вийшовши заміж, не покине своїх химер!

— Це не химери. Вона пише радо, і люди читають те, що вона пише.

— Так вона тобі казала?

— Павлинко, вже це свята правда.

— А він що на це? Надіюся, що хоч тим не одушевляється?

— Противно, він гордий на це і старається дати їй до тої праці якнайбільше спроможності. Одну з її перших праць, з котрою їй не щастилося, післав він потайно, щоб об тім не знала, до одного дуже значного літерата за границю з питанням, чи, по його думці, знати з цієї праці справді писательський талант і чи авторці займатися дальше літературною працею, чи залишити її. А той прочитав рукопис і відписав, щоби працювала доконче далі і не покидала пера ніколи, що в неї є талант. Тоді виявив їй все, і з того часу вона працює з подвійним запалом та каже, що та праця довершає її щастя. Так мається та річ, Павлінко, і ти повинна тим тішитися.

— Тішитися, Мілечку? Тішся ти, коли можеш, я не можу тішитися. В світі нема правди!

— Ет, Павлінко, ти мені чогось надто огірчена. Я би, власне, сказав, що в світі є ще правда!

— Є? Ха-ха-ха! І ти справді сказав би це ввиду сумної долі твоїх доньок? Глянь на Лену!

Віддалася за пристарілого дивака і, стративши з дітьми здоров'я, дожила того, що він рахує кусні хліба, котрі вона бере в рот. А Катя, здорова, добре вихована, гарна, мов та квітка, працююча, мов мурашка, діждалася в своїм найкращім віку, що о неї не питає і один мужчина. І це в тебе «правда»? Чим заслужила собі Наталка на таке шалене щастя? Випросила його у бога хоч би одним зітханням? Чи, може, послухом на твої і мої моральні науки і упімнення? Чи, може, працею? Такою працею, яка пристойть жінці, якою займалася я в своїх дівочих літах у родичів, а відтак, вийшовши заміж, і в себе, щоби своїйому домові надати значення і характер, а дітей щоб випровадити на чесних і правих людей? Скажи! Ти, як мені здається, заголомшений превеликим щастям своєї сестріниці, забув уже задивлятися на речі тверезими очима! Та слава богу, що в мене не ослаб ум і що я, станувши непохитно на раз вибраним становищі, не поступлюся з його ніколи на один крок, — слава богу!

Він не відповідав і лиш випускав з люльки раз по раз густі клуби диму. На її згадку про Лену стиснув йому жаль серце, мов кліщами. Це була правда; вона не була щаслива в своїм подружжі, і в її теперішнім житті приходила рідко така днина, що не була би споганена криком і сваркою; а тим часом Наталка — о боже, як гарно проживала зі своїм чоловіком! І перед його душу, переповнену ще враженнями з побуту у молодят, явився один образ, і він потонув у його всіма думками.

Одного дня перед вечором сидів він з Наталкою на веранді, прибраній цвітами, і розмовляв. Марка не було дома. Виїхав був день перед тим в якихсь справах у другу місцевість і мав вернути аж третього дня.

Говорили між іншим про людську вдачу, про виховання і про те, як складається людська доля. Відтак вона замовкла. Полинула кудись думками. Її очі зоріли з білого її лица, мов у зворушенні, і вона видалася йому в торжественнім настрої.

— Вуєчку, — обізвалася по якійсь хвилині, — в мене настало «полудне». Воно настане і для нашого народу, не правда ж? Я вірю в це, як вірю в силу волі, і я несказанно горда за тих, що ступили на дорогу, котра веде до сього полудня, а удари ворогів чи недолі зносять з усміхом на устах. В їх руках спочиває будучність народу, а їх самих жде безсмертність. Це гарна і горда нагорода.

А відтак напружила зір і дивилася нерухомо в одну частину саду, звідки давалося чути від часу до часу зітхання арфи еольської. Відти йшов хтось хутко до них, якийсь мужчина. Вуйко не пізнав його, але зате були в неї ліпші очі.

— Марко! — кликнула вона півголосом і кинулася, як стріла, по сходах до його — ні, не як стріла, але як рожа, кинена кимсь йому назустріч. Обое обнялися.

- Це я тому так устроїв, щоб ти радувалася, — сказав він.
- Умієш любити, — прошептала.
- Як годиться мужеві царівни, — відповів, усміхаючись, і поцілував нахилені до його уста.

1895 р.